

СВЕТОСАВСКА СВЕЛОСТ¹

1 СИМВОЛИ СВЕЛОСТИ. Свети Сава је *прва светлост* наша – српска, национална. У њој су сабрани зраци највећих светлосних извора: Свемогућег Творца, који је светлом разлученим од таме *учинио видљивим* створени свет; Прометеја, који је украденом ватром од богова *просветлио* људски род у земаљској долини плача; Исуса Христа, који је Речју Божијом *ошкрио* тајни свет створен Светим Духом; Ђирила и Методија, који су божанственим књигама *обасјали* Словене, „један нови народ” на светској позорници. Том светлошћу је и наш Свети Сава *извео* из таме своје отачаство на размеђи Истока и Запада, и свој род, с препознатљивим културним идентитетом, *увео* у изабране народе књиге, којим је Реч Божија била светлосни „мач” и јеванђељско сведочење да је „вера–оклоп, љубав–штит, а крст–оружје”. Још су први словенски апостоли опомињали: „народи који књига немају / Не могу се борити без тога оружја.”

2. СРПСКИ КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ. Таквим духовним изворима упутио се богиолики младић, Растко Немањић, божанска искра, да се из њих, попут Доментијановог и Теодосијевог „жедног јеленчца”, *напоји* незалазне светлости. Презрео је „пропадљива” земаљска блага и „светлост рода”, како је певао Силуан, ради „светлости вере.” На Светој Гори подигао је Хиландар, сабирник светлости свих источника, да би као прометејска „буктиња”, одатле „дошав”, како сведоче његови ученици, „јаче од Сунца” засветлео у отачаству, као градитељ, законодавац и писац. Као *трагичељ* ујединио је тековине западне и источне цивилизације, спољашње романичке и готичке облике храмова–светилника с унутрашњим критским фрескописом и византијским литургијским обредом, и положио темељ српском богослужењу, на матерњем, српскословенском језику, о

* vucilovac@hotmail.com

¹ Беседа на Светосавској академији у Народном позоришту у Приједору, 26. јануара 2016. године.

Будући да је ријеч о бесједи, извори цитата су изостављени (прим. ур.).

српским националним култовима. Као *законодавац*, прилагодио је римско и византијско правно искуство свом *Закономправилу* (Крмцији), за управљање (крмањење) српском државом и црквом. Као *писац*, испунио је византијске књижевне облике српским дворским и фолклорним садржајем. Тим синтезама источних и западних тековина *ушемељио* је Свети Сава српски културни образац, чији идентитет чине, најпре, *језик* – метонимија народа, и *писмо* – српски „карактер” словенске ћирилице. Они су били вековна опозиција туђем, латинском језику и писму, како у богослужењу и црквеним књигама, тако и у „канцеларији српског језика” у средњовековном Дубровнику, и дворским канцеларијама босанских владара, где је наглашавано да су повеље, за разлику од оних на латинском језику и писму, писане „српским језиком и српским словима”. На исти начин *препознавани* су српски језик и писмо и у словенској штампарији у Млецима, где су десеторица ауторитета, одлукама на латинском језику, одобравали штампање књига „српским”, односно „словинским” језиком и „српским словима”, међу којим и дела босанског фрањевца Матије Дивковића намењена „свему пуку словинском”; као и у Славонији 18. века, где су просветитељи подсећали народ да су и њихови стари „српски штили и српски писали”. И у усменој речи, као и у писаној, препознаван је свуда *српски начин и стил* живота: *modi et styli Sarbiaci* у песми и игри српских избеглица на југу Италије, крајем 15. века; у певању хварских рибара „српским начином” половином 16. века, о Марку, Андријашу и Бранковићима; у „рачком певању” уз гусле у Славонији и Угарској, итд. Срж тог српског културног обрасца, били су светосавски дух и косовски завет, српски славски, свадбени, погребни и други обичаји, које је народни песник сажео у стих: „Оваки је адет у Србаља”.

3. Дошав, као Сунце. Пут Светог Саве од Свете Горе до Србије био је круг Сунца које је са Истока *обасјало* отачаство, у три његова биографска доласка, у градацији према његовим частима – јереја, архиепископа и светитеља. У првом, јерејском доласку 1208. године, он је беседом над очевим моштима *просветлио* завађену браћу, а Житијем и Службом, писаним у Студеници, *учврстио* очев култ и Стефанов владарски трон. У другом доласку, 1219. године, с митром архиепископа аутокефалне српске цркве, он је епископијама *отрадио* и храмовима *осветлио* отачаство препознатљиво по „звону / што са задужбина немањићких пева”, „од Студенице до Милешева”, „преко Ситнице до Раса и Хума”, и даље, да би поданици могли, речима песникиње Десанке Максимовић, да кажу: „Ја

знам ко сам!” Звона задужбина, метонимија су књига као светилника и Речи Божије као „мача”, *оружја* за вековно очување народног идентитета. То потврђују и вапаји светосавских потомака – „*обичаја својих не видимо*” – када би, у вековима ропства, остали без књига–светилника. Свети Сава је сматрао да су књиге огледала у којим свако треба да види свој национални и морални лик. Зато је налагао презвитерима да уче неписмене вернике како да исправљају своје мане опонашајући идеалне литерарне примере, јер, како су опомињали апостоли, „душа неписменог створа/мртва у људима редовно се јавља”. У Доментијановим и Теодосијевим књижевним огледалима постао је Свети Сава своје роду „луча добродетељи”, узор жртвовања за непропадљиве вредности, за морални кодекс који су његови потомци сажели у стих: „*волим русу изјубиџи ѿлаву, неѿо своју оѿрешииџи душу*”. На том начелу је и косовска заветна мисао: „*Земаљско је за малена царство, а небеско вазда и довека.*” „Светосавље је – како каже Милан Радуловић – у хришћанску веру *уџиснуло снажан ѿѿриѿиџизам*, бригу и пожртвовање за добробит сопствене самосталне државе, као што је и опште хришћанско човекољубље конкретизовано у родољубље, у љубав према сопственом народу.” По томе је Свети Сава до данас остао „отачаству своје утврда и црквама стена.”

Трећи пут, *засјао* је Свети Сава своје роду посмртно, 1237, када је – опет с Истока, из Бугарске (Трнова) – као „светилник свесвети”, пренесен у Милешеву да ту својим светим моштима, као доказани „отачаствољубац”, буде „противник онима што с гневом на нас војују”. Господ га је тада „као звезду утврдио”, све док се није у пламену на Врачару преобразио у *шаворско* светло, путоказ отачаству у свим каснијим помрачењима. И данас, готово осам векова од пресељења Саве Немањића у вечност, сјаји Његова светосавска звезда све јачим сјајем, како у огледалима његових потомака овде, у отачаству, тако и његових следбеника у свету – у српским заједницама од истока до запада и од севера до југа наше планете. Зато:

Појте му Срби,
Песму и утројте!

